

ΟΜΙΛΙΑ Γ'.

Α. Ν. ΓΟΥΔΑ

ιατροῦ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ τὴν 4 ἰουλίου 1865.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΧΟΛΕΡΑΣ.

Κύριοι !

Μαστιζομένης ἤδη τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τῆς χολέρας, καὶ πολλῶν φοβουμένων αὐτὴν, καθήκόν μου ἐθεώρησα νὰ ἐκθέσω καὶ ἐπὶ δημοσίας συναθροίσεως τὴν περὶ τοῦ νοσήματος τούτου κρίσιν μου.

Καὶ τί μὲν ἐστὶ χολέρα δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ τὸ περιγράψω ἐνταῦθα, διότι πολλοὶ ἐξ ὑμῶν καὶ τὴν εἶδατε, τινὲς δὲ ἴσως καὶ τὴν ἐπάθετε.

Ἄν δὲ ἡ χολέρα ᾖ τοσούτον ἐπίφοβος ὅσον τινὲς τὴν νομίζουσι, καὶ ἂν ᾖ ἀνίατος, ὅπως τινὲς ἄχρὶ τοῦδε ἐφρόνουν αὐτὴν, τοῦτο θὰ ᾖ τὸ ἀντικείμενον τῆς σημερινῆς ὁμιλίας μου.

Ἡ χολέρα, ἀφ' οὗ ἐφάνη ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπεδείχθη, ὅτι εἶναι νόσημα μiasματικόν, γεννώμενον ἐκ τῆς ἀναπτύξεως ἐλωδῶν μiasμάτων, προσβάλλον σχεδὸν μόνον ἐκείνους, οἵτινες τὴν προκαλοῦσιν εἴτε διὰ διαιτητικῶν καταχρήσεων, εἴτε διὰ ὑπερβολικοῦ φόβου, καὶ οὐδέποτε μεταδιδόμενον ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὀλίγα ἴσως ἐπιδημικὰ νοσήματα εἶναι ἀθώωτερα τῆς χολέρας. Ναὶ Κύριοι, ὡς ἱατρός, τέσσαρας θανατώδεις ἐπιδημίας τῆς χολέρας σπουδάτας, δύναμαι νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, ὅτι ὀλίγα τῷ ὄντι ἐπιδημικὰ νοσήματα εἶναι ἀθώωτερα τῆς χολέρας· διότι γενικῶν ὑπαρχόντων αἰτίων εἰς

τὴν ἀτμοσφαῖραν πρὸς γέννησιν ἐπιδημίας τινός, σπάνιοι εἶναι οἱ μὴ προσβαλλόμενοι ἐκ τῆς ἐπιδημίας ταύτης· ἐπὶ ἐπιδημίας γρύπης, π. χ' σπάνιοι εἶναι οἱ μὴ παθόντες γρύπην, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἐπιδημιῶν τῆς χολέρας τούναντίον σπάνιοι σπανιώτατοι εἶναι οἱ προσβαλλόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἄνευ τινός ἄλλης αἰτίας.

Τὸ κυριώτερον δὲ αἷτιον, τὸ προξενοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν χολέραν, εἶναι ὁ φόβος. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν ὅσον ἀθωότερον πολλῶν ἄλλων ἐπιδημικῶν νοσημάτων εἶναι τὸ νόσημα τοῦτο, τόσον μεγαλειότερος εἶναι ὁ ἐξ αὐτοῦ φόβος. Τὸν φόβον δὲ τοῦτον ἐμπνέουσιν εἰς τὰς κοινωνίας τὸ μὲν πρῶτον αἱ Κυβερνήσεις διὰ τοῦ πολλοῦ ζήλου τῶν κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν λαῶν, καὶ κατὰ τρίτον λόγον ἡ φαινομένη ὀξύτης τοῦ νοσήματος.

Καὶ ἀπεδείχθη ἥδη ἐκ τῆς πείρας ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅτι ὅσον πλείότερα μέτρα λαμβάνουσιν αἱ Κυβερνήσεις πρὸς ἀποτροπὴν δῆθεν τῆς ἐπιδημίας διὰ λοιμοκαθαρτηρίων καὶ καθάρσεων, τοσοῦτον ἐντελέστερον ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ τούτου, καὶ τοσοῦτον πανικώτερον ἐμπνέουσιν εἰς τὰς κοινωνίας φόβον, ὅστις ἔπειτα συντελεῖ τὰ μέγιστα πρὸς χειροτέρευσιν τοῦ κακοῦ. Ὅσῳ δὲ ἀμαθέστερος εἶναι ὁ μαστιζόμενος ὑπὸ τῆς χολέρας λαός, ὅσῳ μεγαλειότερας ἔχει κατὰ τοῦ νοσήματος τούτου δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις, τοσοῦτῳ μεγαλειότεραν προξενεῖ ἐν αὐτῷ θραῦσιν· ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1849, ὅτε οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε ὁ λαός ἐθρουβήθησαν ἐκ τῆς ἐνσκήψεως τῆς χολέρας, ἐξ ἐνός καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου κατοίκων, τοὺς ὁποίους εἶχον τότε οἱ Παρίσιοι, ἡ μεγαλειότερα θραῦσις τῆς χολέρας ἔφθασεν εἰς ἑννεακοσίους ἐξήκοντα θανάτους τὴν ἡμέραν· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιδημίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1854, ὅτε ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ δείξῃ δῆθεν τὴν στοργὴν τῆς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, διώρισε πρὸς τὴν πληθὺν τῶν ἐν Ἀθήναις ἱατρῶν καὶ πληθὺν ἄλλων ἀγνώστων ἀνθρώπων ὡς ἱατρῶν δῆθεν καὶ ὡς βοηθῶν κατὰ τῆς χολέρας, ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας, λέγω, τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ εἴκοσι μόλις χιλιάδων κατοίκων, τοὺς ὁποίους εἶχον τότε αἱ Ἀθῆναι, ἀπεβίωσαν καὶ μέχρι τῶν ἑκατὸν ἢ καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα καθ' ἡμέραν· τούτέστιν εἰς μὲν τοὺς Παρισίους ἡ μεγάλη θνησιμότης ἔφθασεν ὡς εἰς περίπου θάνατος εἰς χιλίους πεντακοσίους κατοίκους· εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας, ὡς εἰς θάνατος εἰς ἑκατὸν πεντή-

κοντα ἢ διακοσίους κατοίκους. Πόση διαφορὰ μεταξὺ μερίμνης Κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ θνησιμότητος τῆς χολέρας.

Ἀλλ' ἡ χολέρα εἶναι νόσημα ὀξύ, φονεῦει καὶ τὸν εὐρωστότερον ἄνθρωπον ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος τὴν φοβεῖται.

Οὐδὲν ἀδικώτερον τούτου· ἐπὶ τῆς ἐν Παρισίοις χολέρας εἶδον ν' ἀποβιώσωσιν ἐντὸς ἐνὸς μόνου νοσοκομείου, τοῦ λεγομένου *hôtel-Dieu*, ἐξήκοντα πέντε χολερικοὶ ἐν τῷ διαστήματι μιᾶς μόνης ἡμέρας· ἠρεύνησα τὸ ἱστορικὸν ὅλων τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τότε καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθήναις χολέρας, καὶ ἐπείσθην ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ χολέρα δὲν εἶναι τόσον ὀξύ νόσημα ὅσον τινὲς νομίζουσιν αὐτήν. Εἶναι δὲ κατ' ἐμὲ ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ χολέρα καὶ νὰ γείνῃ μάλισα θανατηφόρος, χωρὶς νὰ συμβῶσι πρὸς μιᾶς ἢ καὶ πρὸ δύο ἡμερῶν πρὸδρομὰ τινὰ συμπτώματα τῆς νόσου, καὶ ἰδίως χωρὶς νὰ προκληθῇ ἡ νόσος εἴτε ἕνεκα ὑπερβολικοῦ φόβου, εἴτε ἕνεκα ἄλλης τινὸς καταχρήσεως.

Ἀλλ' ἡ χολέρα ἐνδέχεται νὰ εἴπῃ τις εἶναι κολλητικὴ, διότι ἅμα ἐνσκήψῃ ἐν κοινωνίᾳ τινὶ, δὲν ἀρκεῖται εἰς ἓν ἢ εἰς ὀλίγα μόνον θύματα, ἀλλὰ ζητεῖ πολλά, φονεῦει κατὰ δεκάδας κατὰ ἑκατοντάδας ἢ κατὰ χιλιάδας ἐκ τῶν παθόντων κοινωνίας τινὸς καὶ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Ὅσον βεβαία εἶναι κατὰ δυστυχίαν ἢ ἄχρι τοῦδε τοῦλάχιστον παρὰ πάντων ὁμολογουμένη μεγάλη θνησιμότης τῆς χολέρας, τόσον ἀβεβαία εἶναι ἡ κολλητικότης αὐτῆς.

Ἐάν ἡ χολέρα ἦτο κολλητικὴ, βεβαιωθῆτε Κύριοι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἱατρῶν, οὐδεὶς τῶν νοσοκόμων, οὐδεὶς τῶν ἱερέων, οὐδεὶς τῶν νεκροθαπτῶν ἤθελεν ἐπιζῆσει μετὰ μίαν ἐπιδημίαν χολέρας· διότι πρὸς καύχημα τῶν μετερχομένων τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα, εἶναι σπανιώταται αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς ἠρνήθησαν τὴν ὑπηρεσίαν των ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας οἱ ἔχοντες καθῆκον νὰ ὑπηρετῶσιν οὕτω τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ ἱατροὶ μάλισα τῶν νοσοκομείων καὶ οἱ νοσοκόμοι ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι καθ' ἑκάστην ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ ἑκατοντάδων χολερικῶν· ἀλλ' ὅμως οἱ ὀλιγώτερον προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῆς χολέρας ἐν καιρῷ ἐπιδημίας εἶναι οἱ ἱατροὶ· πλὴν δὲ τούτων ἀπειράριθμα ἐγίνοντο ἄχρι τοῦδε μεταξὺ ἱατρῶν πειράματα πρὸς μετάδωσιν τῆς χολέρας ἀπὸ πάσχοντος εἰς ὑγιᾶ, καὶ οὐδὲν τούτων ἐπέτυχε. Χωρὶς δὲ νὰ Σᾶς ἀναφέρω τὰ εἰς ἑμαυτὸν γεγόμενα πειράματα, Σᾶς διαβεβαιῶ μὲ τὸν θετικώτερον τρόπον, ὅτι

ιδίαις χερσιν ἡμβολίασα ἐν τῷ hôtel-Dieu τῶν Παρισίων καὶ μετὰ τὸ αἶμα χολερικῶν, καὶ μετὰ τὰ ἐμέσματα αὐτῶν καὶ μετὰ τὰ ἀποπατήματα αὐτῶν διαφόρους συναδέλφους, ἀλλ' ὅμως εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν συνέβη χολέρα. Σὰς βεβαιῶ ἐπίσης μετὰ τὸν θετικώτερον τρόπον, ὅτι ἄλλοι ἀξιότιμοι ἰατροὶ εἶδον καὶ ἐξετέλεσαν εἰς ἑαυτοὺς καὶ διάφορα ἄλλα ὅσον μυστὰρὰ τοσοῦτον καὶ θετικὰ πειράματα· ἀλλ' ὅμως εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν συνέβη χολέρα· ἐγὼ αὐτὸς ἐθεράπευσα καὶ ἔσωσα κατὰ τὸ 1854 τὴν Μαρίαν Κωνσταντίνου Κυπρίου, ὁδὸς Μητροπόλεως ἡ Ντέκα ἀριθ. 234, παθοῦσαν τότε γνησιωτάτην χολέραν καὶ θηλάζουσαν τετράμηνον νήπιον· ἀλλ' ὅμως ἡ μὲν μήτηρ, διελθοῦσα δι' ὄλων τῶν σταδίων τῆς χολέρας, ἐπέζησε καὶ ζῇ ἄχρι τῆς σήμερον· τὸ δὲ βρέφος της, τὸ ὅποιον οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἔπαυσε νὰ θυζάνῃ τὸ χολερικὸν γάλα τῆς μητρός του, οὔτε χολέραν ἔπαθε τότε καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ζῇ.

Ἀλλ' οἱ παραδεχόμενοι τὴν κολλητικότητα τῆς χολέρας ἐνδέχεται νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι ἀπ' οὗ χρόνου καθωλικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ἀτμοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ συνετμήθη τὸ ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν διάστημα, ἀπὸ τότε ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται συνεχέστεραι καὶ αἱ ἐπιδημίαι τῆς χολέρας ἐν Εὐρώπῃ· ἐνδέχεται νὰ ἰσχυρισθῶσιν ἐπίσης, ὅτι εἰς πολλὰς χώρας ἡ χολέρα ἐφάνη, ὅτι ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν ἔλευσιν χολερικῶν ἐξ ἐπιχολέρων μερῶν· ἐνδέχεται ὡσαύτως νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖᾳ ἡ χολέρα ἐνίοτε δὲν ἀρκεῖται εἰς ἓν μόνον θῦμα.

Ὅσῳ κατὰ δυστυχίαν φανατικώτερον διαδίδονται ἅπαντα ταῦτα, τοσοῦτον ἀβεβαιότερα καθίσταται ἡ τε κολλητικότης τῆς χολέρας καὶ ἡ πραγματικότης τῶν διαδόσεων τούτων· διότι ναι μὲν ἡ χολέρα ἀναφαίνεται συχνότερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς παντελοῦς χρήσεως αὐτοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς Ἰνδικὰς θαλάσσας, ἡ χολέρα ἐμάστιζε τὸν τε ἀρχαῖον καὶ τὸν νέον κόσμον.

Τὸ 1817 ἐφάνη τὸ πρῶτον ἐν Γουσσέρα, τὸ 1819 ἔφθασε μέχρι Μαδράσσης, Καϋλάνης καὶ Βομβάης· τὸ 1820 καὶ 1821 ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Περσίαν, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὴν Μουσχάτην, εἰς τὴν Ἰσπαχάνην καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἀμερικὴν· τὸ 1822 ἐμάστισε τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Τίγρεως καὶ Εὐφράτου καὶ ἔφθασε μέχρις Ἀλεπίου· τὸ 1823 ἐνέσκηψεν εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ῥωσσίας καὶ εἰς τὸν Καύκασον. Κατὰ δὲ τὸ 1830 καὶ 1831 ἐμάστισε σχεδὸν πᾶσαν τὴν Εὐρώπην· γνωστὸν δὲ

εἶναι, ὅτι κατὰ τὰς ἐποχὰς ταύτας ἡ χρῆσις τοῦ ἀτμοῦ ἦτον ἢ πάντῃ ἄγνωστος ἢ λίαν περιορισμένη· ἀμφιβάλλομεν μάλιστα ἂν ὅτε κατὰ τὸ 1820 ἐμάστισε πᾶσαν τὴν Ἀμερικὴν ἡ χολέρα, εἶχε ταξειδεῦσαι ἀτμόπλοιοι εἰς τὰς Ἰνδίας· ἐπίσης ἀμφίβολον εἶναι ἂν κατὰ τὸ 1830 καὶ 1831 ὅτε ἐμάστισεν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἦτο κατ' αὐτὴν ἐν καθολικῇ χρῆσει ὁ ἀτμός.

Ἄλλως δὲ καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης διάφοροι ἱατροὶ περιέγραψαν διάφορους ἐπιδημίας χολέρας· οἷον κατὰ μὲν τὸ 1750 λέγεται ὅτι συνέβη χολέρα ἐν Παρισίοις· κατὰ δὲ τὸ 1822 καὶ ἐν Λουγδούνῳ (Lyon), κατὰ δὲ τὸ 1773, 1774, 1775, 1780, καὶ 1787 συνέβησαν εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου πολλαὶ ἐπιδημίαι χολέρας καὶ ὑπάρχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον τέλειαι περιγραφαὶ τῶν ἐπιδημιῶν τούτων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη τοῦ Ἰπποκράτους δὲν ἦτο πάντῃ ἄγνωστος ἡ χολέρα. Καὶ ἂν ἡ κατωτέρω περιγραφὴ τῆς χολέρας ὑπὸ Ἰπποκράτους οὔτε τελεία εἶναι, οὔτε ἀναφέρεται εἰς πολλοὺς, τὸ νὰ περιγράφηται ὅμως ὑπὸ τοῦ θεσπεσίου τούτου ἀνδρὸς ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τῶν ἐπιδημιῶν, σημαίνει ὅτι καὶ ἄλλοι ἔπασχον τὸ νόσημα τοῦτο. Ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει ὁ Ἰπποκράτης τὴν χολέραν.

« Ἀθήνησιν, ἀνδρα χολέρῃ ἔλαβεν, ἡμεῖ τε καὶ κάτω διήει, καὶ ὠδυνᾶτο, καὶ στῆναι οὐκ ἐδύνατο οὔτε ὁ ἔμετος οὔτε ἡ νύποχώρησις, καὶ ἦ τε φωνὴ ὑπολειόπει, καὶ κινέσθαι ἐκ στῆς κλίνης οὐκ ἐδύνατο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀχλυώδεις καὶ ἔγκοιλοι ἦσαν, καὶ σπασμοὶ εἶχον ἐκ τῆς κοιλίας· ἀπὸ τοῦ ἐντέρου ὁμοίως, λυγξ . . . ἤγουν ἐν Ἀθήναις ἔπαθέ τις χολέραν, ἐμοῦσε καὶ ἀπεπατοῦσεν ἀκατασχέτως, καὶ ἔσβυσεν ἡ φωνή του, καὶ δὲν ἐδύνατο γὰρ κινηθῆ ἐκ τῆς κλίνης, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔγειναν κοῖλοι καὶ ἀχλυώδεις, καὶ ἐγεννῶντο σπασμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας καὶ ἐκ τῶν ἐντέρων, καὶ ἐπῆλθε λυγξ »

Τὴν χολέραν ἄρα δὲν μετεκόμισαν ἐξ Ἰνδιῶν τὰ ἀτμόπλοια, διότι αὕτη ὑπῆρχεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀτμοῦ, ἦτο γνωστὸν μάλιστα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ νόσημα τῆς χολέρας καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰπποκράτους.

Οὐδεμία δὲ θετικὴ ἀπόδειξις ὑπάρχει ὅτι ἡ χολέρα ἐνέσκηψεν εἰς μέρη τινὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν ἀνθρώπων ἐξ ἐπιχολέρων μερῶν, ἢ ὅτι αὕτη δὲν ἤθελεν ἐνσκήψει ἐκεῖ, καὶ ἂν μὴ ἤρχοντο οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἐπιχολέρων μερῶν.

Κατὰ τὸ 1848 ἐστάλην, Κύριοι, ὡς γινώσκετε, παρὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς Σκιάθον, ἵνα βοηθῶ τοὺς χολέραν πάσχοντας, καὶ ἵνα συντελέσω εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κακοῦ ἐντὸς τῆς νήσου. Μετὰ τὴν παῦσιν τῆς χολέρας μοι ἐξεφράσθη ἐπισήμως καὶ καὶ ἡ βασιλικὴ εὐαρέσκεια διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο κατόρθωμα !!! ἀλλ' ἐν συνειδήσει ὁμολογῶ, ὅτι ἥκιστα συνετέλεσαμεν τότε ἐγὼ τε καὶ τὰ λοιμοκαθαρτήρια καὶ τὰ ὑγειονομεῖα πρὸς τὴν μὴ διάδοσιν τῆς χολέρας. Ἡ χολέρα δὲν διεδόθη τότε πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅχι διότι τὴν ἐμπόδισαν τὰ λοιμοκαθαρτήρια, ἀλλ' ἴσως διότι δὲν ἔπνεον ἐκ τῆς Σκιάθου πρὸς τὸ ὑπόλοιπον Κράτος ἀνεμοί, ἴσως διότι δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διάθεσις, ἢ καὶ δι' ἄλλους ἔτι ἀγνώστους λόγους, οὐδέποτε ὁμως διότι τὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ προσπάθεια τῶν ἱατρῶν τὴν ἐμπόδισαν.

Ἡ χολέρα λοιπὸν δὲν εἶναι κολλητικὴ, ἀλλ' ἀτμοσφαιρικὴ, ἄρα δὲν δύναται νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἡ Κυβέρνησις μὲ τὰ συνετὰ μέτρα τῆς. ἄρα ἂν θελήσῃ νὰ ἐνσκήψῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ χολέρα, θὰ τὴν παθώμεν, ἄρα εἶναι ἀπελπισία, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ προφυλαχθῇ ὑπ' αὐτῆς καὶ εἰς κρυστάλλινον παλάτι ἐὰν κατοικήσῃ καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ καὶ τὴν σύζυγόν τοῦ ἐὰν ἀποχωρισθῇ.

Ὅσον βέβαια εἶναι ὅλα ταῦτα, τόσον βέβαιον εἶναι ἐπίσης ὅτι ἂν θέλωμεν, καὶ ἐν Ἑλλάδι τυχὸν ἐνσκηψάσης τῆς χολέρας, δυνάμεθα νὰ προφυλαχθώμεν.

Ναί, Κύριοι, εἴμεθα παντοδύναμοι εἰς τὸ νὰ προφυλαχθώμεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ φοβώμεθα, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ παρεκτραπώμεν εἰς οὐδεμίαν διαιτητικὴν ἢ ἄλλην κατάχρησιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ παρεκκλίνωμεν οὐδεμιᾶς τῶν φρονίμων συνηθειῶν μας, καὶ νὰ θεραπεύωμεν ἐγκαίρως πᾶσον οἶαν δῆποτε νόσον ἔστω καὶ αὐτὴν τὴν ἀδιαθεσίαν.

Αἱ δὲ ὑπὸ τῆς πείρας ἀποδειχθεῖσαι καταλληλότεραι τροφαὶ ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας, εἶναι οἱ ζωμοὶ τῶν βωτῶν ἢ καὶ προβίων, ἢ καὶ τραγίων κρεάτων, ἀφ' ὧν καλὸν εἶναι ν' ἀφαιρῇται πρότερον τὸ πολὺ λίπωμα· αἱ λεγόμεναι σοῦπαι ἐξ ὀρίζης, ἐκ σημιδάλεως, ἢ καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀλευρωδῶν ζυμῶν· τὰ βραστά καὶ ψητὰ τρυφερά βόδια ἢ πρόβια, ἢ τράγια κρέατα, τὰ ὀρνιθόπουλα· ἡ μετρία χρῆσις τοῦ καλοῦ οἴνου οὐχὶ μόνον δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ καὶ συνιστᾶται· ἀπολύτως μὲν δὲ ἀπαγορεύεται καὶ ἡ μετρία χρῆσις ὀξυνωπῶν ὀπωρῶν, ἀλλὰ ταύτας ἀντὶ νὰ τρώγῃ τις ὡμὰς, καλὸν εἶναι νὰ τὰς προτιμᾷ

ἐψημένας. Πρὸ πάντων ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις μετὰ προσοχῆς πᾶσαν οἶαν δῆποτε κατάχρησιν, καὶ πρὸ πάντων τροφῶν, ποτῶν, ἥ καὶ αὐτῶν τῶν ἄλλων φυσικῶν ὀρέξεων. Καλὸν εἶναι ἐπίσης ν' ἀποφεύγῃ τις καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὰς οἰκογενειακὰς δυσαρεσκείας καὶ λύπας καὶ διενέξεις ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερβολικὴν ἐργασίαν.

Ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας, πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις μετὰ προσοχῆς τὴν χρῆσιν κατ' ἐξοχὴν τῶν ἐγγελεύων, καὶ τῶν χοιρείων κρεάτων καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν δυσπέπτου φύσεως ἰχθύων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν χρῆσιν γαλακτερῶν, καὶ τὴν κατάχρησιν ὀσπρίων, καὶ σαρδελῶν, καὶ λακέρδας καὶ πάντων τῶν λεγομένων ἀλμυρῶν καὶ καπνιστῶν. Ἡ εἰς εὐάερον καὶ τερπνὸν μέρος διαμονὴ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας. Καλὸν ὅμως εἶναι νὰ προτιμῶνται τὰ μέρη ταῦτα τῶν ἀκαθάρτων, τῶν μὴ ὑγιεινῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐχόντων μεγάλας συναθροίσεις ἢ συσσωρεύσεις ἀνθρώπων.

Καὶ οὐδέποτε μὲν πρέπει ν' ἀμελῇ τις πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν ἀδιαθεσίαν ἐν καιρῷ χολέρας, ἀλλ' οὐδέποτε πρέπει νὰ νομίζῃ ὅτι καὶ πᾶς ἔμετος, ἢ πᾶσα εὐκοιλιότης ἢ καὶ πᾶσα διάρροια εἶναι χολέρα. Καὶ ὅσον βέβαιον εἶναι κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι ἅπαντα ταῦτα, ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ κακοηθέστατοι διαλείποντες πυρετοὶ εἶναι συχνότατα ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας, τοσοῦτον ἀναντιρρήτον καθίσταται ἤδη ἐπίσης, ὅτι ἅπαντα ταῦτα ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ἀνεπτυγμένην χολέραν δύναται τις εὐκόλως νὰ θεραπεύσῃ καὶ ὡς διὰ μαγείας.

Ναὶ κύριοι πιστεύω ἀδιστακτικῶς, ὅτι καθὼς σήμερον θεωρεῖται ἄξιος μομφῆς ὁ ἱατρὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐγκαίρως προσκληθεὶς δὲν ἐθεράπευσε τὸν πάσχοντα κακοήθη πυρετὸν, οὕτω ἄξιος μομφῆς θέλει θεωρῆται τοῦ λοιποῦ καὶ ὁ ἱατρὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐγκαίρως προσκληθεὶς δὲν ἐθεράπευσε τὴν χολέραν.

Ἄπαντα τὰ ἐπὶ χολέρας συμβαίνοντα Κύριοι, εἶναι ἀποτελέσματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας, τῆς δηλητηριάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξ ἐλωδῶν μiasμάτων. Κατὰ πάντων δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δηλητηριάσεως ἐξ ἐλωδῶν μiasμάτων ἡ θεία πρόνοια μᾶς παρέσχεν ἄσφαλτον ἀντίδοτον.

Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἀντίδοτον τοῦτο; τὸ ἀντίδοτον τοῦτο κύριοι, εἶναι ἡ κινίνη καὶ ὅλαι αἱ σκευασαί τοῦ Περουδιανοῦ φλοιοῦ. Ἀλλὰ καὶ διὰ τι ἄχρι τοῦδε δὲν ὠφέλησε πολὺ ἡ κινίνη καὶ κατὰ τῆς χολέρας; Πολὺ μὲν ὁμολογουμένως δὲν ὠφέλησεν,

ἀλλὰ ὅτι ὠφέλητε πλείοτερον παντὸς ἄλλου ἱάματος, τοῦτο εἶναι ἀναντιρρήτον. Τοῦτο κπείδειξαν ἄχρι τοῦδε ἄλλοτε πολλοί, τοῦτο ἀπέδειξα καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθήναις χολέρας κατὰ τὸ 1854· οἱ περισωθέντες ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ θεραπευομένων τότε δὲν ὀφείλουσι τὴν ζωὴν των εἰμὴ μόνον εἰς τὴν κινίην. Τὰ περιστατικά ταῦτα ἐδημοσίευσα ἔκτοτε, εἰ δὲ μεταφράσαντες καὶ ἀναδημοσιεύσαντες αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας εὐηρεστήθησαν νὰ προσθέσωσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς καὶ παρατηρήσεις αὐται τοῦ Κ. Γούδα φέρουσι τὸν τύπον ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας.»

Δὲν ὠφέλητε δὲ ἄχρι τοῦδε ἡ κινίνη πολὺ καὶ κατὰ τῆς χολέρας, διότι μόλις εἰσῆγετο διὰ τοῦ στόματος καὶ ἀπεπέμπετο δι' ἐμέτου ἢ διὰ διάρροιας· σήμερον ὅμως ἡ θεία πρόνοια μᾶς ἀπεκάλυπεν ἄλλην ὁδὸν, δι' ἧς δυνάμεθα καὶ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον καὶ εὐκολώτερον νὰ εἰσάξωμεν τὴν κινίην εἰς τὸν ὀργανισμόν, εἴτε ἐμεῖ εἴτε δὲν ἐμεῖ ὁ ἄρρώστος, εἴτε πάσχει εἴτε δὲν πάσχει οὗτος διάρροϊαν, εἴτε θέλει μάλιστα εἴτε δὲν θέλει νὰ λάβῃ τὸ ἀντίδοτον τοῦτο, διὰ νὰ σωθῇ ἐκ τῆς δηλητηριάσεως τοῦ αἱματός του, τῆς γενομένης ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ἐλωδῶν μiasμάτων. Ναί, Κύριοι, σήμερον φρονῶ, ὅτι εἰμεθα τοσοῦτον παντοῦνιμοι καὶ κατὰ τῆς χολέρας, ὅσον ἡμεθα ἄχρι τοῦδε καὶ κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν· διότι ἔχομεν εἰς τὰς χεῖράς μας τὸ ἀλάνθαστον μέσον, δι' οὗ δυνάμεθα εὐκόλως, ταχέως καὶ ἀσφαλῶς νὰ εἰσάξωμεν τὸ ἀντίδοτον εἰς τὸν ὀργανισμόν μας.

Ἐπιτριβομένη εἰς τὸ ἡρεθισμένον ὃν πρότερον δέρμα τοῦ ἀρρώστου ἡ κινίνη, Κύριοι, δύναται ἐν ῥοπῇ ὀρθαλμοῦ ν' ἀπορροφηθῇ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ θαυμασίως· διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶδον ἐντὸς μιᾶς μόνης ἡμέρας νὰ διαλυθῶσι τελείως τεράστια ἐξογκώματα τοῦ σπληνός, εἶδον νὰ θεραπευθῶσιν ἀσφαλῶς καὶ ταχέως κακοήθεις διαλείποντες πυρετοί, εἶδον νὰ παύσωσιν ὡς διὰ μαγείας λίαν ὑποπτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διάρροϊαι καὶ ἔμετοι· χθὲς δὲ καὶ προχθὲς με τέσσαρας ἐπιτροφίεις κινίνης διέλυσα δύο μεγάλα ἐξογκώματα τοῦ σπληνός, ἕκαστα νὰ παύσῃ ὁ πυρετός, καὶ ν' ἀναλάβωσιν οἱ ἀρρώστοι πᾶσαν τὴν φυσικὴν αὐτῶν εὐχροίαν καὶ εὐρωστίαν. Πρὸ τῆς ἐπιτριβέως τῆς κινίνης πολλοὶ τῶν ἀρρώστων μου, πυρέσσοντες, εἶχον ἑκατὸν εἰκοσιν καὶ ἑκατὸν τριάκοντα σφυγμούς, ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἐπίτριψιν οἱ σφυγμοὶ ἡλαττώθησαν κατὰ 10, 15 ἢ καὶ εἰκοσιν ἐρ' ἐκάστης πρώτης τῆς ὥρας στιγμῆς.

Τὸ ὁμολογουμένως λοιπὸν ἄσφαλτον τοῦτο καὶ παντοδύναμον ἀντίδοτον κατὰ τῶν μiasματικῶν νοσημάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐνεργῇ ἐπιτυχῶς καὶ σωτηρίως καὶ κατὰ τῆς χολέρας, ἥτις δὲν εἶναι, εἰμὴ ὁ ὑπέρτατος ἴσως βαθμὸς τῶν μiasματικῶν νοσημάτων· διότι καθὼς ἐπὶ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν τὸ αἷμα, δηλητηριαζόμενον, ἐναποθέτει τὰ ἰνώδη μόρια αὐτοῦ εἰς τὸν σπλῆνα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς χολέρας τὸ αὐτὸ αἷμα, δηλητηριαζόμενον, ἐναποθέτει τὰ λευκωματώδη αὐτοῦ μόρια εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα, ἐκεῖθεν δὲ ἐξέρχονται ταῦτα τοῦ ὀργανισμοῦ δι' ὀρῶδων ἢ κροκιδοειδῶν ἐμετῶν καὶ διαρροίας. Ἐν δὲ ἰσχυρὸν καὶ παντοδύναμον ἀντίδοτον κατὰ τῆς δηλητηριάσεως τοῦ αἵματος, εἰσαγόμενον εἰς τὸν ὀργανισμόν διὰ τῆς διὰ τοῦ δέρματος ἀπορρόφησης, θεραπεύει ἐν ἀκαρεὶ τὴν τε ἐξόγκωσιν τοῦ σπληνὸς καὶ τὸν πυρετὸν, ἅτινα εἶναι ἀποτελέσματα τῆς δηλητηριάσεως ταύτης· τὸ αὐτὸ ἄρα γε ἀντίδοτον, διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου εἰσαγόμενον, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ τὰ αὐτὰ εὐάρεστα ἀποτελέσματα καὶ κατὰ τῶν ἐμετῶν καὶ τῆς διαρροίας, ἅτινα εἶναι ἀποτελέσματα τῆς αὐτῆς δηλητηριάσεως τοῦ αἵματος· τούτου δὲ γενομένου, δὲν δυνάμεθα ἄρα γε ἔπειτα νὰ θεραπεύσωμεν καὶ τὸ σύνολον τῆς χολέρας, ὅπως θεραπεύωμεν καὶ τὸ σύνολον τῶν πυρετῶν, καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ μάλιστα ἀσφάλτου ἀντιδότου; Τοσαύτην δὲ πεποίθησιν ἔχω περὶ τούτου Κύριοι, ὥστε ἐάν εἶχον ἐλευθέραν τιν περιουσίαν μου, ἤθελον προκηρύξει, ὅτι ἀσφαλιζῶ δι' αὐτῆς τὴν ζωὴν πάντων τῶν φοβουμένων τὴν χολέραν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὲ προσκαλῶσιν ἐγκαίρως, καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἱατρικὰς παραγγελίας μου.

Μόλις ἔκαμα τὰ ἐπιτυχῇ ταῦτα πειράματα κατὰ τῶν ἐξογκώσεων τοῦ σπληνὸς καὶ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν καὶ ἐνέσκηψεν ἡ χολέρα εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Πλήρη δὲ ἔχων πεποίθησιν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν σκέψεών μου, ἐξητησάμην δι' ἀνχορᾶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὰ μέσα τοῦ ν' ἀπελθῶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις διὰ λόγους εὐνοήτους οὔτε ἀπαντήσεως μὲ ἤξιωσεν.

Πρὸ ὀλίγων δὲ ἡμερῶν διεκοίνωσα δι' ὑπομνήματός μου τὰς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις μου ταύτας καὶ εἰς πολλὰς ἱατρικὰς Ἀκαδημίας καὶ ἐταιρίας, αἵτινες πιστεύω, ὅτι δὲν θὰ ἔχωσι τοὺς λόγους τῆς Κυβερνήσεώς μας, τοῦ νὰ μὴ ἀποπειραθῶσι τοῦλάχιστον πειραμάτων· καὶ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον πιστεύω τούτο, καθόσον ἐπὶ τῶν πειραμάτων τούτων ἐφαρμόζεται κάλλιστα τὸ *οφελεῖν ἢ μὴ βλάπτειν*. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο θὰ δημοσιευθῇ κατ' αὐτάς, ἢ αὔριον ἴσως, καὶ ἐνταῦθα Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ.

Ευχόμενος δὲ ἤδη οὐδέποτε νὰ λάβῃτε ἀνάγκην νὰ ἐφαρμόσῃτε θεραπείαν τινά, οἶαν δὴ ποτε κατὰ τῆς χολέρας, καθήκον μου νομίζω, νὰ σᾶς ἐκθέσω κατὰ τὴν κρίσιν μου τὴν καταληγιοτέραν.

Εὐθὺς ἅμα πάθῃ τις ἔμετον ἢ διάρροϊαν ἐν καιρῷ ἐπιδημίας χολέρας, ἀμέσως νὰ καλύψῃ ὅλην τὴν κοιλίαν του μὲ ἰσχυρὸν σιναπῶδες κατάπλασμα, τὸ ὁποῖον ν' ἀφήτῃ ἐπὶ τῆς κοιλίας του μέχρις οὗ κοκκινίσῃ τὸ δέρμα· πρὶν δὲ ἀφαιρέσῃ τὸ σιναπῶδες τοῦτο κατάπλασμα, νὰ λάβῃ ἡμίσειαν ἢ μίαν δραχμὴν κινίνης, νὰ τὴν διαλύσῃ εἰς τέσσαρας ἢ ὀκτὼ δραχμας οἰνοπνεύματος, ἢ ρουμίου, ἢ ἀπλοῦ ρακίου· ἅμα δὲ ἐρεθισθῇ τὸ δέρμα τῆς κοιλίας καὶ ἀφαιρεθῇ τὸ κατάπλασμα, νὰ λάβῃ τριχίνην ψύκτραν (βούρτζαν) ἢ μάλλινον ὕφασμα, νὰ ἐμβάπτῃ ἐν τούτων εἰς τὴν διάλυσιν τῆς κινίνης καὶ νὰ ἐπιτίβῃ ὁλόκληρον τὴν κοιλίαν, μέχρις οὗ δαπανηθῇ ὅλη ἡ διάλυσις τῆς κινίνης.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ θερμανθῇ τὼ σῶμα, ἂν ᾗτο πρότερον ψυχρὸν, καὶ νὰ μὴ παύσῃ ἀμέσως ὁ ἔμετός καὶ ἡ διάρροϊα. Ἄμα δὲ συμβῶσι ταῦτα, ν' ἀρχίσῃ νὰ καταπίνῃ ὁ ἄρρωστος κατὰ πᾶσαν ἡμισίαν ὥραν δέκα κόκκους κινίνης, εἰς καφρὲν ἀπλοῦν ἢ εἰς ρόμιν διαλελυμένης κάλλιον παρὰ εἰς χάπια, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε καὶ διὰ τοῦ σχήματός των προξενοῦν ναυτίαν· νὰ λάβῃ δὲ τοιαύτας δόσεις τέσσαρας ἢ ἑξ· καὶ ἂν μὲν δὲν ἐμέσῃ καμμίαν δόσιν, ἀρκοῦν τέσσαρες, τούναντίον πρέπει ν' ἀντικαθιστᾷ τὰς ἐκφυμένας.

Τὴν δὲ ἐνέργειαν τοῦ σιναπῶδους καταπλάσματος δύναται τις νὰ τὴν ἐπιφέρῃ ἐντὸς στιγμῆς, ἐὰν ἀνατρίψῃ τὴν κοιλίαν ἢ καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ δέρματος μὲ μίγμα, συγκείμενον ἐξ ἐνὸς μέρους ἐλαίου σινάπεως καὶ δεκαπέντε μερῶν οἰνοπνεύματος. Τέσσαρες σταγόνες ἐλαίου σινάπεως καὶ μία δραχμὴ οἰνοπνεύματος ἀρκεῖ νὰ ἐπιτρίψῃ τις οὐχὶ μόνον τὴν κοιλίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τοῦ δέρματος. Καλὸν εἶναι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ῥοφᾷ ὁ ἄρρωστος ἕγχυμα ἡδυόσμου, μαντζοράνας, ἢ ἀνθέων κουφοζυλιάς, ἢ ἀνθέων χαμαιμήλων ἢ ἀνθέων φιλλήρας. Εἰς ἕκαστον δὲ φλιντσάνιον ἐκ τούτων καλὸν εἶναι νὰ ῥίπτῃ ἕως δέκα σταγόνας ρουμίου· κατὰ δὲ τὰ ἄλλα νὰ διαιτᾷται ὅπως εἶπον καὶ ἐπὶ τῆς ἐλαχίστης δὲ ἐνοχλήσεως ἐν καιρῷ χολέρας νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ αὐτά.

Ἄλλ' εἶθε ν' ἀποτραπῇ ἀπὸ τῆς κοινωνίας μας κάθε κίνδυνος, εἶθε νὰ μὴ λάβωμεν ἀνάγκην οὐδενὸς φαρμάκου κατὰ τῆς χολέρας.